

ל'א איש דבר'ים אנכי סופי תיבות שמא" ה'זא י'היה ל'ך ל'פה ראשי תיבות ה'ל'ל

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו, כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל".

ובגמרא (שם יא): "רב נחמן בר יצחק אמר, עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה, דתנן אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל". ובהשקפה ראשונה יש לתמוה הפלא ופלא, מה ראו חכמינו ז"ל להחמיר כל כך למי שנוהג כדברי בית שמאי, עד שאמרו: "עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה".

זאת ועוד, שהרי רבי טרפון לא נהג כשיטת בית שמאי לקולא אלא לחומרא לקרוא דוקא בשכיבה, שדבר זה מותר גם לפי שיטת בית הלל, אלא שלפי בית הלל אין צריך לקרוא דוקא בשכיבה, מדוע אם כן החמירו כל כך לחייב מיתה למי שעושה כדברי בית שמאי, ולא מצינו כן בשום מחלוקת אחר שיחייבו מיתה, למי שנוהג להחמיר כמי שלא נפסקה הלכה כמותו.

לעתיד לבוא הלכה כבית שמאי

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שמובא בספרים הקדושים בשם רבינו האריז"ל, כי בעולם הזה הלכה כבית הלל, אבל לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי, והביאור בזה על פי המבואר ב"שער הגלגולים" להאריז"ל (הקדמה לד), שהלל הזקן היה שורשו ממדת החסד ולכן היה עניו גדול ובעל חסד, אבל שמאי הזקן היה שורשו ממדת הגבורה והדין ולכן היה קפדן גדול.

ידוע מה שפירש רש"י (בראשית א א): "בתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין", וכן מפורש בדברי נעים זמירות ישראל (תהלים פט ג): "כי אמרתי עולם חסד יבנה". על כן בעולם הזה הלכה כבית הלל שמדתם חסד ולא כבית שמאי שמדתם דין, מפני שאין העולם מתקיים במדת הדין, אבל לעתיד לבא יתבטל היצר הרע מן העולם, ושוב לא יהיה צורך בהנהגת החסד לפנים משורת הדין כי יזכו לכל טוב גם במדת הדין, לכן תהיה אז הלכה כבית שמאי ולא כבית הלל.

[ענין זה מובא ב"מגיד תעלומה" להגה"ק בעל "בני יששכר" (ברכות י: ד"ה בית שמאי): "וקבלנו ממרן האריז"ל שלעתיד לבא במהרה בימינו יפסק הלכה כבית שמאי". ב"פרי צדיק" (פרשת ויקהל אות יא): "וכמו שכתבו מהאר"י הקדוש שלעתיד יהיה הלכה כבית שמאי". ב"שפת אמת" (פרשת קרח שנת תרמ"ז): "ובשם האריז"ל ז"ל איתא סופה להתקיים, כי לעתיד יהיה הלכה כבית שמאי". ב"שם משמואל" (פרשת שלח ר"ח תמוז): "וכמ"ש האריז"ל ז"ל שלעתיד תהיה הלכה כבית שמאי".

ויש להעיר כי ענין זה אינו מפורש כלל בדברי האריז"ל עצמו, אלא מקור הדבר בספר ויקהל משה" להמקובל האלקי רבי משה

תרגום יונתן: "שלח נא ביד תשלח" - "שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא" חתם סופר ביאור המאמר: "תורה חדשה מאתי תצא", הלא יסוד האמונה שזאת התורה לא תהא מחולפת אריז"ל: בעולם הזה הלכה כבית הלל שמדתם חסד, לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי שמדתם דין קדושת לוי: "תורה חדשה מאתי תצא", לעתיד לבוא יגלה לנו הקב"ה תורת בית שמאי שמדתם דין

"תורה חדשה מאתי תצא". ומצינו על כך ביאור עמוק בדבריו הקדושים ב"דרשות חתם סופר" (חלק ב דף תז: ד"ה ועד"ז), שהכוונה בזה כי לעתיד לבוא יגלה לנו הקב"ה ויראה לנו בפועל, איך שכל דברי חכמים אפילו אלו שלא נפסקה הלכה כמותם קיימים לעד בבחינת: "אלו ואלו דברי אלקים חיים", ולתועלת הענין נעתיק חלק מלשון קדשו:

"אבל הענין הוא כך, כי ידוע כל מה שתלמיד ותיק מחדש הכל כבר נרמז בתורה, אף על פי שזה אוסר וזה מתיר אלו ואלו דברי אלקים חיים, ולכל אחד חלקו ספון לא ישיגוהו אחר. וזהו פירוש חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך, ואמרו חז"ל בעירובין (דף כא:): דקאי אדברי סופרים, והכוונה לפי עניות דעתך חדשים שהם ישנים, פירוש שהם ישנים מכבר ונתנינו מרועה אחד יתברך שמו, ועתה נתחדשו על ידי התלמיד חכם הזה, ולכן אמר חדשים גם ישנים.

ולעתיד לבוא כשמוע שנית נראה לעין איה כל דברי דודים חקוקים למעלה ונבין כי האמת אתם. ונבוא אל המכוון בעזרת השי"ת... כי תורה חדשה מאתי תצא, פירוש אותה תורה שחידש כל תלמיד חכם בדורות שעברו הנקראת תורה חדשה, התורה היא מאתי תצא לעין כל ישמעו מפי, כי כל דברי חכמים קיימים ואין בהם פקפוק ולא נשאר מקום להרהר".

"עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה"

עתה הבה נמשיך ללכת בדרכו של ה"חתם סופר", לבאר לפי זה ביתר שאת ביאור ענין: "אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא", על פי מה ששנינו במשנה (ברכות י:):

"בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא [קריאת שמע] ובבקר יעמוד שנאמר ובשכבך ובקומך, ובית הלל אומרים כל אדם קורא כדרכו... אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי

פרשתנו (שמות ד י): "ויאמר משה אל ה', בי אדוני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה', ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והורתיך אשר תדבר".

וצריך להבין טענת משה: "לא איש דברים אנכי", שהרי ברור כי גם משה רבינו השכיל להבין, שאם הקב"ה שולח אותו בשליחות לפרעה, בודאי שסייע בידו לדבר הדברים שהוא צריך לדבר לפני פרעה, ובודאי שהיתה לו כוונה יותר עמוקה ממה שנראה מפשטות הדברים.

נקדים מה שכתב הגה"ק בעל חידושי הרי"ם ב"ספר הזכות" בכתב יד קדשו (לט"ו) בשבט דף כד: "לא איש דברים אנכי סופי תיבות שמא", ה' הוא יהיה ל'ך ל'פה ראשי תיבות ה'ל"ל". מבואר מדבריו הקדושים כי משה רבינו בא בטענה לפני הקב"ה: "לא איש דברים אנכי - סופי תיבות שמא", ועל כך השיב לו הקב"ה (שמות ד טז): והיה הוא יהיה לך ל'פה - ראשי תיבות ה'ל"ל. וצריך להבין השיח סוד בין משה רבינו להקב"ה.

משה רבינו השתוקק שהגאולה מצרים תהיה נצחית

ונראה לבאר מקחו של צדיק דברי מאורו של עולם החידושי הרי"ם, על פי כמה הקדמות מאירות עינים מפי סופרים וספרים הקדושים, אשר יאירו לנו את הדרך נלך בה, וזה יצא ראשון מה שכתוב בפרשתנו בסירוב של משה רבינו ללכת בשליחותו של מקום להוציא את ישראל ממצרים (שמות ד יג): "ויאמר בי אדוני שלח נא ביד תשלח".

ומפרש בתרגום יונתן: "ואמר בבעו ברחמין מן קדמך ה', שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא". מבואר מזה כי משה רבינו השתוקק שגאולת מצרים תהיה גאולה נצחית, דהיינו גאולה שאין אחריה גלות, לכן ביקש מהקב"ה: "שלח נא ביד תשלח" - ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא".

מוסיף על כך הגה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב, [אשר יום ההילולא שלו חל השבוע ביום רביעי י"ח טבת זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל], בספרו הקדוש "בני יששכר" (תמוז-אב מאמר א סימנים ד ה), שענין זה רמוז בכתוב (שמות ג ד): "וירא ה' כי סר לראות" - ס"ר בגימטריא פינח"ס אליהו".

כלומר הקב"ה ראה שמשה יסרב ללכת בשליחותו להוציא את ישראל ממצרים, כי רצונו שישלח הקב"ה את פינח"ס אליהו בגימטריא על ס"ר, שעתיד להיות השליח לבשר לישראל על הגאולה השלימה באחרית הימים, על כך השיב לו הקב"ה: "אל תקרב הלום", כי עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה.

רעיון קדוש זה מתקשר עם הוויכוח כביכול שהיה למשה רבינו עם הקב"ה (שמות ג יג):

"ויאמר משה אל בני ישראל, ואמרתי אליהם אלקי אבותיכם שלחני אליכם, ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה, ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם". ופירש רש"י: "אהיה אשר אהיה, אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכות, אמר לפניו רבונו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו, אמר לו יפה אמרת כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם".

לפי האמור הביאור בזה, כי הקב"ה הודיע בכך למשה שגאולת ישראל ממצרים לא תהיה גאולה נצחית, אלא גאולה שיש אחריה גלות, ועל כך ביקש משה מהקב"ה שלא להודיע על כך לישראל כדי שלא יצטערו.

"תורה חדשה מאתי תצא"

נקדים עוד מה שמצינו בענין הגאולה העתידה חידוש גדול בדברי חכמינו ז"ל במדרש (ויק"ר יג ג) על דברי הנביא (ישעיה נא ד): "כי תורה מאתי תצא" - "אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא". כלומר לעתיד לבוא יגלה לנו הקב"ה תורה חדשה, וכן מצינו במדרש (ילקוט שמעוני ישעיה כו רמז תכט):

"עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם, וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה, ולבנה וכוכבים משמאלו, והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן על ידי משיח".

וכבר נתקשה בזה בשו"ת "חתם סופר" (יו"ד סימן יט ד"ה ואמרת), שהרי דבר זה סותר לכאורה לאחד מ"ג עקריו: "שזאת התורה לא תהא מחולפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו", ואיך זה מתאים עם מאמר הקב"ה:

ד | קוראי עונג | פרשת שמות תשס"ט

מפראג זצ"ל מגורי האריז"ל (בדפוס ישן דף נד טור א ובהנדפס מחדש דף קפו טור א): "בזמן הזה הוא הלכה כבית הלל, מפני שהעולם מתנהג על פי החסד עולם חסד יבנה, אבל לעתיד יהיה הלכה כבית שמאי".

יומתק לבאר בזה מאמרם (עירובין יג): "שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן והלכה כבית הלל". ולכאורה יפלא מכיון שהלכה כבית הלל ולא כבית שמאי, איך יתכן לומר שאלו ואלו דברי אלקים חיים.

אך לפי דברי האריז"ל מבואר היטב כוונתם, כי הן אמת שבעולם הזה שקיומו במדת החסד הלכה כבית הלל, אבל לעתיד לבא כשהנהגת העולם תהיה במדת הדין תשתנה הלכה כבית שמאי, נמצא כי אכן באמת: "אלו ואלו דברי אלקים חיים", שהרי בעולם הזה הלכה כבית הלל אבל לעתיד לבא הלכה כבית שמאי.

מעשה יתבאר מדוע אם: "עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה", כי כבר אמר החכם מכל אדם (קהלת ז כ): "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ומטעם זה אין העולם מתקיים במדת הדין כי אם במדת החסד, והרי זה בבחינת (תהלים קל ג): "אם עוונות תשמר יה ה' מי יעמוד". והנה מי שנוהג כבר בעולם הזה כבית שמאי, הרי מראה בזה שהוא ראוי להנהגת מדת הדין בבחינת עולם הבא, ולכן הוא ממשיך על עצמו מדת הדין ומתחייב בנפשו.

"תורה חדשה מאתי תצא" הלכה כבית שמאי

הנה כי כן יאיר לנו להבין מה שאומר הקב"ה: "תורה חדשה מאתי תצא", ולפי האמור הכוונה בזה על מה שעתידי הקב"ה לגלות לנו שהלכה כבית שמאי, נמצא שיגלה לנו תורה חדשה שהיא בבחינת מדת הדין, והרי זה מתאים להפליא עם הביאור של ה"חתם סופר", כי לעתיד לבוא יגלה לנו הקב"ה תורה חדשה, שגם דברי החכמים שאין הלכה כמותם זכו לכוון לאמיתתה של תורה בבחינת: "אלו ואלו דברי אלקים חיים".

ועתה בא וראה שכל הביאור הזה בענין: "תורה חדשה מאתי תצא", שהכוונה בזה על מה שעתידי להיות הלכה כבית שמאי, מצאנו מפורש יוצא בדבריו הקדושים של ה"קדושת לוי" (ליקוטים ז"ה שירו לה' שיר חדש), וזה לשון קדשו:

"והנה ידוע שמחלוקת בית שמאי ובית הלל הוא, כי בית שמאי היו מדת הדין ובית הלל היו מדת הרחמים, ומחמת זה תמיד הלכה כבית הלל כי ראו חכמינו ז"ל שהעולם צריך למדת החסד, לזאת קבעו הלכה כמותו כדי להתנהג העולם במדת החסד, ונמצא לפי זה בבית הגואל במהרה בימינו יתגלה מדת בית שמאי, כי אז אין צריך העולם למדת החסד והדין יתהפך לרחמים ויהיה פסק הלכה כבית שמאי.

וזהו תורה חדשה מאתי תצא, ולכאורה קשה האין שייך לומר על התורה מלת חדשה, כי אין השתנות בתורה. ולפי דברינו יתכן, כי זהו דבר חדש ממש, כי דברי בית שמאי כתובים בתורה שבעל פה עתה, אך הפסק הלכה יהיה כבית שמאי, כי העיקר כמו שהאדם צריך להתנהג באיזה מדה, כן הפסק הלכה גם כן בזה המדה.

ונמצא שהעיקר תלוי בבני ישראל, כמו שאנו פסקינן הכא כן הקב"ה כביכול מתנהג בזה המדה עם בריותיו. וזהו פירוש שירו לה' שיר חדש, והאין יכול להיות שיר חדש, אך מחמת שתהלתו בקהל חסידים, כשאנחנו מהללים אותו במדת החסד מעוררים מדת החסד וכן במדת הדין חס ושלום".

ביאור נפלא של רבי צדוק הכהן זי"ע

והנה כאן המקום לעסוק במצוה גדולה, ליישב קושיא עצומה שמתקשים הלומדים על הקדמה זו, שהרי מעולם ידענו כי פסק הלכה מבוסס על בירור הדברים לאמיתתה של תורה, הנה כי כן איך יעלה על הדעת שבעולם הזה הלכה כבית הלל משום שמדתם חסד, ואילו לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי שמדתם דין.

ומה מאד שמחתי כמוצא שלל רב למצוא בירור הדברים בדברי הגה"ק רבי צדוק הכהן

בזה על התורה של בית שמאי שיגלה לנו הקב"ה לעתיד לבוא, ולפי האמור הביאור בזה שהקב"ה יגלה לנו עומק דבריהם של בית שמאי שהיו חריפים יותר, כי רק אחרי שנשכיל להבין את דבריהם העמוקים, נוכל לפסוק הלכה כבית שמאי שמדתם דין.

לעתיד לבוא יתגלה שגם הדין הוא חסד

ועתה בא וראה איך ביאור נפלא זה של רבי צדוק הכהן, מתקשר עם עצם הדבר שתורת בית הלל היא בבחינת מדת חסד ואילו תורת

רבי צדוק הכהן: לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי, כי אז נזכה להשיג עומק דבריהם החריפים כמו שאין ביכולתנו להשיג עומק הדין שכולו רחמים, כן אין ביכולתנו להשיג תורת בית שמאי לעתיד לבוא כשנזכה להשיג עומק הדין שכולו רחמים, נזכה גם כן להשיג תורת בית שמאי שמדתם דין משה רבינו הבין שעדיין לא הגיע הגאולה השלימה, ממה שלא זכה ללמד את ישראל תורת בית שמאי

בית שמאי היא בבחינת מדת הדין, על פי מה ששינונו בגמרא (פסחים ג): "אמר רבי אחא ברבי חנינא, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות ואומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות ואומר ברוך דין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב".

ודקדק הגה"ק בעל "נודע ביהודה" בצל"ח (שם) איך אמר: "לעולם הבא כולו הטוב והמטיב", הלא לעתיד לבא לא יהיה שום רע בעולם. והביא על זה ביאור בשם המגיד רבי אפרים מבראד זצ"ל, כי באמת אנחנו מאמינים שהקב"ה הוא מקור הטוב ומאתו לא תצא הרעות, כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומה שנדמה לעינינו שיש רע בעולם, הוא רק מפני שטח עינינו מלראות שכל מה שעביד רחמנא הוא לטובה, אשר זו היתה מדרגת נחום איש גם זו (תענית כא). שאמר על הכל: "גם זו לטובה".

אולם לעתיד לבא כשיוציא אותנו הקב"ה מאפילה לאורה, יתגלה לנו למפרע שכל הצרות והתלאות שעברו עלינו בגלות, הכל היה טוב וחסד גדול ולא היה רע כלל. וזהו שאמרו: "לעולם הבא כולו הטוב והמטיב", כלומר שאפילו על הרעות שבירכנו עליהם בגלות "ברוך דין האמת", נברך עליהם לעתיד לבוא "הטוב והמטיב", כי יתגלה לנו שהכל היה לטובה.

הרי לנו דברים ברורים, כי לאמיתו של דבר גם עומק הדין הוא חסד גמור, אלא שלעת עתה בעולם הזה עדיין אין לנו ההשגה להבין בפועל ממש איך שהכל הוא לטובה, כי אם לעתיד לבוא אשר אז נזכה לרד לעומק הדין ולהבין שהכל היה לטובה בבחינת: "כולו הטוב והמטיב".

ולפי המבואר מתאים ענין זה עם היסוד שלנו מדברי האריז"ל, כי בעולם הזה הלכה כבית הלל שמדתם חסד, כי לא ירדנו לסוף דעתם של בית שמאי שמדתם דין, ואין לו לדין אלא למה שענינו רואות לפסוק הלכה כבית הלל, אבל לעתיד לבוא כאשר נזכה שיתקיים בנו מאמר הקב"ה: "תורה חדשה מאתי תצא", אשר הביאור על כך שיגלה לנו הקב"ה העומק הנפלא בתורת הדין של בית שמאי, הנה אז נזכה גם כן להשיג איך שגם הדין הוא חסד

גמור, נמצא כי שני הדברים עולים בקנה אחד כפתור ופרת.

מש"ה נוטריקון מ'חלוקת ש'מאי ה'לל

כיון שבאנו לידי כך יפתח לנו פתח להבין דברי החידושי הרי"ם: "לא איש דברים אנכי סופי תיבות שמא", הוא יהיה לך ל'פה ראשי תיבות היל"ל". כי כבר נתבאר שמשה רבינו השתוקק שגאולת ישראל ממצרים תהיה גאולה נצחית, אשר מטעם זה ביקש מהקב"ה: "שלח נא ביד תשלח". ומפרש בתרגום יונתן: "שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא".

אך עדיין צריך ביאור מנין ידע משה רבינו, שאין הקב"ה שולח אותו להוציא את ישראל ממצרים גאולת עולם, ויש לומר על פי המבואר בתקוני זוהר (תיקון כא נא), כי כמו שלימד משה רבינו תורה לישראל בצאתם ממצרים, כן הוא עתיד ללמד תורה לישראל כשיצאו מהגלות האחרונה: "עתיד לאתגליא קודשא בריך הוא למשה באורייתא בגלותא בתראה כגוונא דפורקנא קדמאה".

וזהו שכתב ב"אור החיים" הקדוש בשם הזוהר חדש (פרשת בראשית יב): שהגאולה העתידה תהיה על ידי משה רבינו, אבל רק בתנאי שיעסקו ישראל בתורה שניתנה למשה בסיני, ולפי זה הוא אומר בלשון קדשו: "ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה".

נמצא לפי זה כי משה רבינו לימד את התורה לישראל בצאתם ממצרים, וכמו כן הוא עתיד ללמדם תורה לעתיד לבוא, אלא שההבדל ביניהם הוא כי כשיצאו ישראל ממצרים, לימד משה רבינו את התורה בבחינת בית הלל שהלכה כמותם, ואילו לעתיד לבוא ילמדם את התורה החדשה של בית שמאי שההלכה תהיה כמותם.

יומתק להבין בזה מה שכתב ב"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן עד) שאפילו מחלוקת שמאי והלל נמסרה למשה בסיני, ונרמז במשנה (אבות פ"א מ"א): "משה קיבל תורה מסיני", שכן מש"ה נוטריקון מ'חלוקת ש'מאי ה'לל, ולמפרע מש"ה נוטריקון ה'כל ש'מעו מ'סיני, ולפי האמור הביאור בזה, כי בהר סיני כבר מסר הקב"ה למשה רבינו שני חלקי התורה שעתידי ללמד את ישראל, חלק אחד תורת בית הלל שהלכה כמותם בעולם הזה, וחלק אחד תורת בית שמאי שעתידי ללמד את ישראל לעתיד לבוא.

הנה כי כן זהו שאמר משה אל הקב"ה: "בי אדוני לא איש דברים אנכי", ומבאר החידושי הרי"ם: "לא איש דברים אנכי סופי תיבות שמא", כלומר הלא עדיין לא זכיתי ללמד תורה לישראל בבחינת "דברים", שהם דיבורים קשים בבחינת מדת הדין של שמאי, אם כן מוכח מזה שעדיין לא הגיע זמן הגאולה שאז תהיה הלכה כבית שמאי, אם כן מדוע אתה שולח אותי הלא עדין להמתין עד שיהיו ראויים לגאולה השלימה שאין אחריה גלות.

על כך השיב לו הקב"ה שעדיין לא הגיע זמן הגאולה, וזהו שאמר לו הקב"ה: "אהיה אשר אהיה", ופירש רש"י: "אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכויות", כי עדיין לא הגיע הזמן של הגאולה העתידה, והוסיף לו הקב"ה: "הוא יהיה לך ל'פה ראשי תיבות היל"ל, ללמדו בכך שעתה עדיין לא הגיע הזמן שילמד תורה לישראל בבחינת שמאי שמדתו דין, אלא צריך שילמדם בבחינת הילל שהלכה כמותו כי מדתו חסד לקיים את העולם במדת החסד.